

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Odjel za hrvatski latinitet

Pristup latinskom tekstu

Priručnik za studente

Zagreb, 2011.

Osnovno načelo za rad s latinskim tekstom

Cilj učenja latinskoga nije "komadanje" rečenice na osnovne dijelove. Cilj je jednom pročitati rečenicu i odmah je razumjeti, kao što razumijevamo i rečenicu na hrvatskom. Naravno, to je vještina koja se stječe postupno i polagano.

Početak čitanja znači i susret s prvom riječju. Premda ta riječ u rečenici ima samo jednu funkciju, mi još ne znamo koja je ona. To će nam otkriti ostatak rečenice.

Ako npr. rečenica počinje riječju "Grad...", možemo pretpostaviti da je ona subjekt. Međutim, ako se rečenica nastavlja "Grad su zapalili...", vidimo da je predikat u množini, i shvaćamo da prva riječ ne može biti subjekt, jer se ne slaže s predikatom. Prema tome, mi smo pročitavši riječ "Grad..." nesvjesno "znali" da ona može biti u nominativu ili u akuzativu, i da o tome ovisi njezina funkcija rečenici. No, tek kad smo došli do glagola pokazalo se da je ta riječ objekt.

Na isti način moramo razmišljati i o latinskom jeziku. Ako rečenica počinje s "*Oppidum...*", mi ćemo mirno nastaviti s rečenicom, ne ispuštajući iz uma mogućnost da je taj oblik nominativ ili akuzativ, pa ćemo kad dođemo do glagola iskoristiti tu spoznaju. Nerijetko će tek zadnja riječ u rečenici "povezati sve konce".

To je jedini put do učinkovitog razumijevanja latinskog teksta.

Literatura:

- priručnik *Pristup latinskom tekstu*
- priručnik *Latinski jezik 1 i 2*
- C. Iulius Caesar, *Commentarii de bello Gallico* 1.1-10 (<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>)
- Divković, M., *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb 1980.
- Lewis, C.; Short, C., *A Latin Dictionary*. The Clarendon Press 1979.
- Marević, J. et al, *Lexicon Latino-Croaticum encyclopaedicum*, Velika Gorica 2000.

Uvjeti za pristupanje ispitu:

- rješavanje tjednih zadataka
- uspješno polaganje dvaju kolokvija (ostvarena polovica od ukupnoga broja bodova)

Predikat

Predikat je element koji drži rečenicu na okupu. On može biti na samom kraju rečenice – idući kroz rečenicu do predikata sakupljamo informacije, a kad do njega dođemo, cijela se rečenica spaja u smislenu cjelinu. Nositelj je predikata **glagol**.

Glagolske oblike koji imaju lice zovemo i **finitnim oblicima**, a one koji nemaju lice zovemo **glagolskim imenima**.

Finitni su oblici nositelji predikata, a glagolska imena imaju druge službe.

Signal za predikat:
finitni oblik (ima lice)

Nositelj predikata (finitni oblici)	Glagolska imena (nisu nositelji predikata)
indikativ imperativ konjunktiv	infinitiv particip gerund gerundiv supin

Vježbe

- Podcrtajte ravnom crtom glagolske oblike nositelje predikata, a valovitom crtom glagolske oblike koji nisu nositelji predikata. Navedite glagole od kojih dolaze svi ti oblici.
 - Caesari renuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in provincia.*
 - Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges locis superioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur.*
 - Hac oratione adducti inter se fidem et ius iurandum dant et regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae sese potiri posse sperant.*
- Zaokružite oblike koji mogu biti predikati:
sumus, fumus, tetigimus, quominus, promimus, mimus, demus.

Valentnost

Valentnost određuje što još uz glagol mora stajati u tekstu kako bi rečenica bila potpuna.

S obzirom na valentnost, glagole dijelimo na:

Glagoli s obzirom na valentnost:

- **nevalentni**
- **jednovalentni**
- **dvovalentni**
- **trovalentni**

1. nevalentne	2. jednovalentne	3. dvovalentne	4. trovalentne
npr. <i>sniježi</i>	npr. <i>spavati</i>	npr. <i>imati</i>	npr. <i>davati</i>
ne treba mu nijedna nadopuna	mora se reći: - TKO spava	mora se reći: - TKO/ŠTO ima - KOGA/ŠTO ima	mora se reći: - TKO/ŠTO daje - KOMU/ČEMU daje - KOGA/ŠTO daje

Glagol i elementi koji zadovoljavaju njegovu valentnost (**subjekt, komplementi, objekti**) čine **rečeničnu jezgru**.

Vježbe

1. Odredite valentnost glagola: odjekivati, darovati, kupovati, naljutiti se, crvenjeti, stanovati, pjevati, htjeti, bježati.

Valentnost glagola pronalazimo u RJEČNIKU. Iz ondje navedenih primjera zaključujemo što stoji uz koji glagol.

Latinski i hrvatski glagoli nemaju uvijek jednaku valenciju. Npr. *Aediles ludos curant* prevodi se "Edili se brinu za igre / o igrama", premda je u latinskome čisti akuzativ.

Vježbe

1. Pronađite, pomoću rječnika, značenja i valentnost navedenih glagola. Navedite za svaki glagol pitanja koja se nameću uz pojedina značenja i primjere iz rječnika koji pokazuju koji oblici daju odgovore na ta pitanja:

damno, removeo, studeo, praetermitto, possum

Subjekt, kopulativni glagoli, komplementi

Svi glagoli osim bezličnih imaju subjekt, koji se s glagolom slaže u licu i broju.

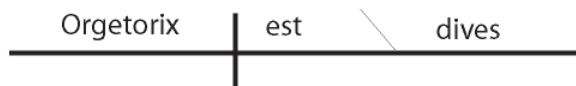
Npr. jednovalentni glagoli imaju samo subjekt:

Dvije su osnovne skupine dvovalentnih glagola: prvi su od njih kopulativni glagoli. To su glagoli čija valentnost traži dva nominativa: subjekt i komplement. Subjekt izriče ono o čemu se govori, a **komplement** daje subjektu neko svojstvo ili ga nečim imenuje.

Najčešći je kopulativni glagol *sum* ("biti"), a ostali su kopulativni glagoli pasivni.

Signal za subjekt: **nominativ**
Signal za komplement subjekta: **nominativ**

Kopulativni glagoli: **sum** (je)sam, **videor** činim se, **nominor** imenovan sam, **appellor**, **dicor** nazivan sam, **creor** učinjen sam, **deligor** izabran sam, **declaror** proglašen sam, **putor**, **ducor**, **habeor** smatran sam itd.

Komplementi se često ne prevode nominativom, već instrumentalom ili izrazom za+akuzativ.

- *Aristides iustus appellatur*. Aristid je nazivan pravednim.
- *Servius rex deligetur*. Servije će biti izabran za kralja.

Vježbe

1. Pronađite subjekt i komplement u sljedećim rečenicama.
 - a. *Apud Helvetios valde nobilis fuit et dives Orgetorix.*
 - b. *Ea res erat Helvetiis nota.*
 - c. *Extremum oppidum Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Genava.*
 - d. *P. Considius peritus habebatur.*
 - e. *Videbitur Caesar fortis.*
 - f. *Declarabimur consules.*

U malom broju slučajeva *sum* znači "postojati, egzistirati", i tada je **jednovalentan**.

Npr.:

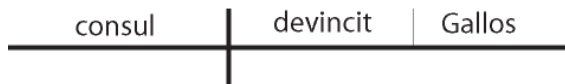
- *Non fuit spatium tali tempore ad pugnam*. U to vrijeme nije bilo prilike za borbu.
- *Erant omnino itinera duo*. Ukupno su postojale dvije staze.

Objekti

Druga je osnovna skupina dvovalentnih glagola ona koja ima objekt ili složeni infinitiv.

Objekti glagola mogu biti **izravni** i **neizravni**. Objekt u akuzativu zove se **izravnim objektom** i glagoli koji ga imaju zovu se **prelaznim glagolima**.

- *Gallos consul devincit*. Konzul pobjeđuje Gale.

Dvovalentni glagoli:

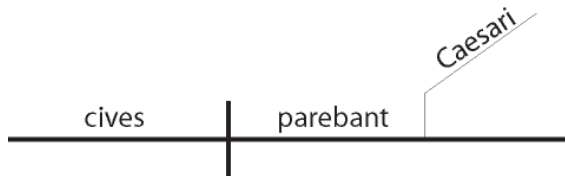
- **izravni objekt (A.)**
- **neizravni objekt**
- **složeni predikat (inf.)**

Trovalentni glagoli:

- **izravni + neizravni objekt**

Neizravni objekti nisu u akuzativu:

- *Cives Caesari parebant*. Građani su se pokoravali Cezaru.

Trovalentni glagoli mogu imati i izravni i neizravni objekt:

- *Vigiles rem regi nuntiant*. Stražari javljaju kralju stvar.

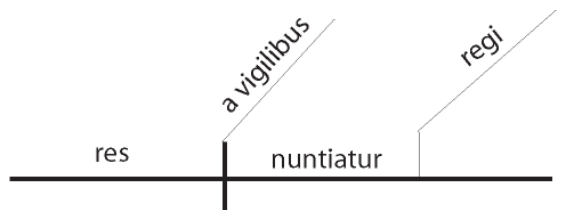

Ako prelazni glagol prijeđe u **pasiv**, izravni objekt postaje subjekt, subjekt postaje tzv. **logički subjekt**, a ostali dijelovi ne mijenjaju se. Samo prelazni glagoli mogu imati pasiv sa subjektom.

aktiv > pasiv:

- objekt > **gramatički subjekt**
- gramatički subjekt > **logički subjekt**
- ostali dijelovi > **bez promjene**

- *A vigilibus res regi nuntiatur*. Stvar se kralju javlja od stražara.

Složeni predikati

Neki glagoli traže **infinitiv** kao dopunu. Taj ćemo infinitiv bilježiti na mjestu objekta u akuzativu.

- *Galli pugnare non poterant.* Gali se nisu mogli boriti.

Galli	non poterant	pugnare
-------	--------------	---------

Glagoli koji ulaze u složene predikate:

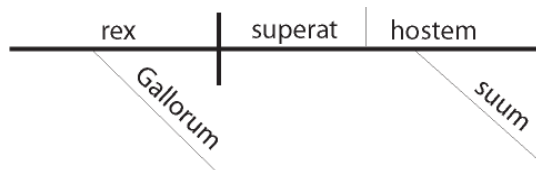
- **modalni** (*possum* mogu, *debeo* moram, *volo, cupio* želim, *nolo* ne želim, *malo* više želim, *conor* pokušavam...)
- **fazni** (*incipio, inchoo* počinjem, *pergo, continuo* nastavljam, *desisto, desino* prestajem...)

Rečenična periferija

Atribut

Atribut može biti **pridjevski** (slaže se s imenicom u rodu, broju i padežu) ili **imenički** (najčešće imenica u genitivu). Imenički atribut u genitivu nikad ne mijenja padež, bez obzira na to u kojem je padežu njegova imenica.

Hostem suum Gallorum rex superat. Kralj Gala / galski kralj nadvladava svojega neprijatelja.

Genitiv je u rečenici najčešće **atribut**.

Vrlo je čest genitivni atribut koji u formi zamjenice označava **pripadnost**, a u množini i **dio**:

eius	njegov, a, o njezin, a, o	eorum, earum illorum, illarum	njihov, a, o od njih
illius		cuius quorum, quarum	čiji, a, e od kojih

- *Post eius mortem nihilominus Helvetii id fecerunt.* Nakon njegove smrti Helvećani su ipak to učinili.

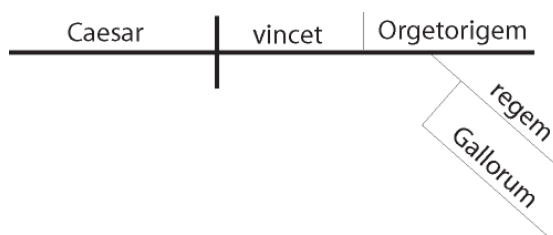
Vježbe

1. Pronađite genitivne attribute u formi zamjenice i prevedite rečenice.
 - a. *Haedui Sequanis obsides dant et sub illorum dicione atque imperio sunt.*
 - b. *Orgetorix ad iudicium omnes clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habebat, conduxit.*
 - c. *Tum demum Liscus dixit: "Adsunt nonnulli, quorum auctoritas apud plebem plurimum valet."*
 - d. *Odit Dumnorix Caesarem et Romanos, quod eorum adventu potentia eius diminuta est.*
 - e. *Casticus, Catamantaloedis filius, Sequanus, cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani amicus appellatus erat, regnum in civitate sua occupat.*

Apozicija

Apozicija se sa svojom imenicom slaže u padežu.

- *Caesar Orgetorigem, Gallorum regem, vincet.* Cezar će pobijediti Orgetoriga, kralja Gala / galskoga kralja.

Vježbe

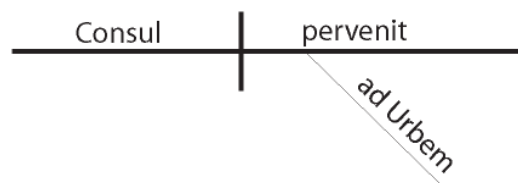
1. Pronađite genitivne i pridjevske atribute te imenice uz koje stoje.
 - a. *Genava est extremum oppidum Allobrogum.*
 - b. *Totius exercitus animi alieni sunt a Curione.*
 - c. *Homines bellicosos, populi Romani inimicos, videbat.*

Priložne oznake

Priložne oznake označavaju okolnosti radnje (mjesto, vrijeme, način, uzrok, namjeru, posljedicu, mjeru...).

Priložne oznake mjesta mogu uz glagole smještaja i kretanja (**sum** biti, **habito** stanovati, **venio** dolaziti, **exeo** izlaziti, **praetereo** prolaziti...) biti obvezatne.

Consul ad urbem pervenit. Cezar stiže do grada.

Priložne oznake mjesta:

- **gdje** (*in+Ab., ante/apud/prope+A...*)
- **kamo** (*in/ad+A...*)
- **odakle** (*de/ex/ab+Ab...*)
- **kuda** (*per+A...*)

Vježbe

1. Pronađite priložne oznake i povežite ih s njihovim glagolom. Prevedite rečenice.
 - a. *Per agrum Sequanorum iter fecerunt Helvetii in fines Santonum.*
 - b. *Eo die ad ripam Rhodani omnes convenerunt.*
 - c. *Ob eas causas ei munitioni T. Labienum legatum praeficit.*
 - d. *Post eius mortem nihilominus Helvetii id fecerunt.*
 - e. *Erat in exercitu Vari Sextus Quintilius.*
 - f. *Curio dux se in castra ad Bagradam oppidum recipit.*
 - g. *Caesar ad oppidum primum Thessaliae pervenit.*

Hiperbaton

Riječi koje su međusobno sintaksno povezane (imenica i atribut, prijedlog i imenica, glagol i objekt itd.) nisu uvijek u rečenici jedna do druge. Kada se između njih nalaze druge riječi, tu pojavu zovemo **hiperbatonom**.¹

- *Legatos ad eum mittunt nobilissimos civitatis*. Upute k njemu najuglednije poslanike u državi.

Vježbe

1. Prevedite i nađite koji su elementi i kako razdvojeni hiperbatonom.
 - a. *Mons autem altissimus impendebat.*
 - b. *post eius mortem*
 - c. *Oppida sua omnia, numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt.*

¹ Taj naziv dolazi od grčkoga glagola *hyperbainō*, što znači "prekoračivati".

Zavisnosložene rečenice

Zavisnosložene rečenice sastoje se od **glavnih** i **zavisnih** (koje se tada mogu nazivati **klauzama**). Zavisne rečenice stoje na mjestu nekoga od funkcionalnih dijelova glavne rečenice.

Položaj zavisnih rečenica

Zavisne rečenice u odnosu na glavne mogu biti:

- **položene** do glavnih
- **umetnute** u glavne
 - *Decima legio Caesari gratias egit, quod de se optimum iudicium fecerat.* Deseta legija zahvali Cezaru jer je o njoj donio izvrsnu prosudbu.
 - *Tum Cassius cum classe Syrorum et Phoenicum et Cilicum in Siciliam venit et, cum erat Caesaris classis divisa in duas partes, primum Cassius ad Messanam navibus advolavit.* Tada je Kasije s brodovljem Sirijaca, Feničana i Kiličana došao na Siciliju i, dok je Cezarovo brodovlje bilo podijeljeno na dva dijela, prvo je Kasije s brodovima doplovio u Messinu.
 - *Milites crebris Pompei litteris castigabantur quoniam Caesarem, cum primus advenerat, non prohibuerant.* Vojnici su čestim Pompejevim pismima bili koreni jer nisu Cezara, kad je prvi došao, spriječili.

Kao što se vidi, zavisna rečenica može biti umetnuta u drugu zavisnu rečenicu.

Tri su tipa zavisnih rečenica:

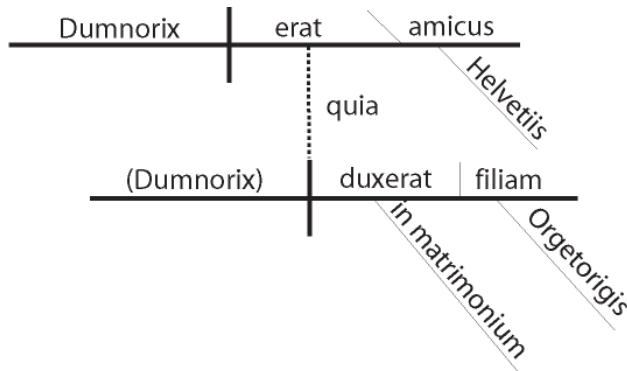
- **priložne** (imaju funkciju priložnih oznaka – nadopunjuju glagol)
- **atributne** (imaju funkciju atributa – nadopunjuju imenicu)
- **kompletivne** (imaju funkciju subjekta ili objekta)

Priložne rečenice

Priložne zavisne rečenice uvode se **zavisnim veznicima**, i prema njima se dijele u vrste:

namjerni	ut, uti da; ne, ut ne, quominus da ne
posljedični	ut da, tako da; ut non tako da ne
uzročni	quia, quod, quoniam, cum jer, zato što
vremenski	cum, ut, ubi kad; dum dok; priusquam prije negoli
uvjetni	si ako, kad; nisi ako ne, osim da, kad ne
dopusni	quamquam, quamvis, etsi, cum premda, iako
načinski	ut, sicut kako, quam koliko (sic, ita tako, tam toliko)

- Dumnorix Helvetiis erat amicus, quod Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat.
Dumnorig je bio saveznik Helvećanima, jer se oženio Orgetorigovom kćerkom.

Vježbe

- Utvrđite vrstu sljedećih zavisnih rečenica, nađite im konektore i odredite gdje počinju i završavaju.
 - Quia frumentum omne comburunt, parati ad omnia pericula erant.*
 - Ubi iam se ad eam rem paraverant, oppida sua duodecim omnia, vicos quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt.*
 - Post eius mortem nihilominus Helvetii id quod constituerant facere conantur, ut e finibus suis exeant.²*
 - Persuadent³ Rauracis finitimis, uti eodem una cum reliquis Gallis proficiscantur.*

² Konjunktiv, 3. l. jed., glagol *exeo*. Klauza je namjerna, u značenju "da bi izašli iz svoje zemlje".

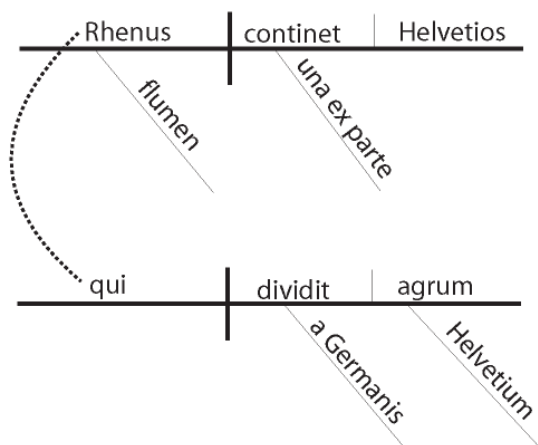
³ *Persuadeo* + D. + namjerna rečenica – "uvjeriti nekoga (dativ) da učini nešto (namjerna rečenica)"

Atributne rečenice

Atributne zavisne rečenice uvode se **odnosnom zamjenicom** ("koji"), koja se tada nalazi u funkciji **anafore**:

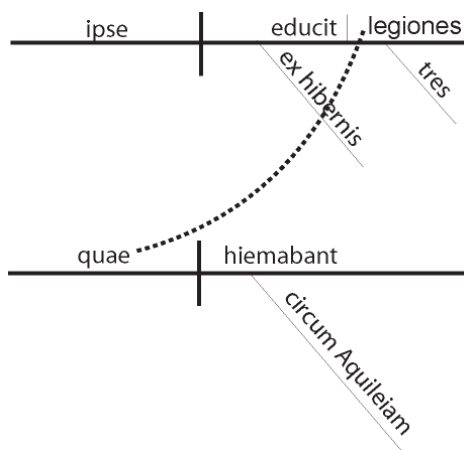
	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	quī	quae	quod	quī	quae	
A.	quem	quam		quos	quas	quae
D.	cui			quibus		
Ab.	quō	quā	quō			
G.	cūius			Quorum	quarum	quorum

- Helvetios continet una ex parte flumen Rhenus, **qui** agrum Helvetium a Germanis dividit.*
Helvećane s jedne strane okružuje rijeka Ren, **koja** dijeli helvećanski posjed od Germana.

Anafora dijelom ovisi o glavnoj, a dijelom o zavisnoj rečenici. U glavnoj rečenici nalazi joj se **antecedent** – riječ u glavnoj rečenici na koju se odnosna zamjenica odnosi. Cijela atributna rečenica daje dodatnu informaciju o antecedentu.

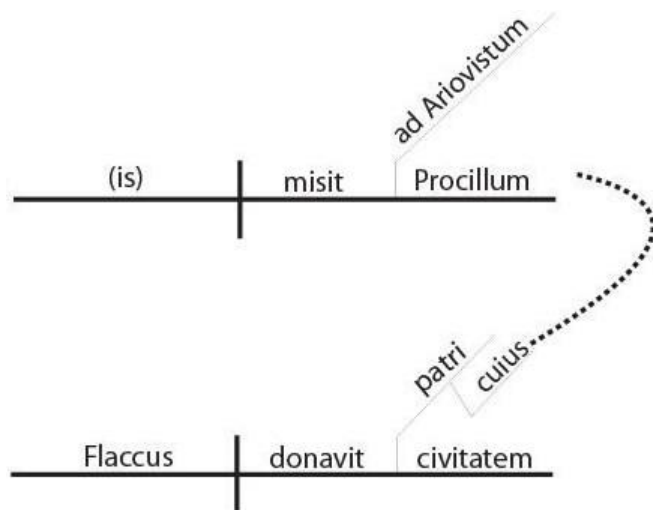
- Ipse tres legiones, **quae** circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit.* On je iz zimovnika izveo tri legije, **koje** su zimovale oko Akvileje.

Rod i broj odnosne zamjenice slažu se s rodom i brojem antecedenta.

No, anafora ima i svoju službu u zavisnoj rečenici.

- *Procillum, cuius patri Flaccus civitatem donavit, ad Ariovistum misit. Procila, čijem je ocu Flak darovao pravo građanstva, poslao je Ariovistu.*

Padež anafore ovisi o funkciji koju ona ima u zavisnoj rečenici.

Vježbe

1. Utvrdite funkcije riječi u sljedećim rečenicama. Pokušajte to raditi odmah, pri prvom čitanju.
 - a. *Boios, qui trans Rhenum incoluerant, ad se receperunt.*
 - b. *Belgae proximi sunt Germanis, quibuscum continenter bellum gerunt.*
 - c. *Galliae una pars, quam Galli obtinent, initium capit a flumine Rhodano.*
 - d. *Helvetii una ex parte flumine Rheno, qui agrum Helvetium a Germanis dividit, continentur.*
2. Podertajte odnosne zamjenice i njihove antecedente.
3. Za svaku anaforu objasnite zašto stoji u rodu i broju u kojem stoji.
4. Za svaku anaforu objasnite zašto stoji u padežu u kojem stoji.

NAPOMENE

1. Cijela klauza kao antecedent

Cijela klauza može biti antecedent, i tada je anafora u jednini srednjega roda.

- *Pater venit, quod mihi pergratum erat.* Otac je došao, što mi je bilo vrlo drago.

2. Relativno povezivanje

Ponekad je bolje anaforu prevesti pokaznom zamjenicom:

- onda kada se antecedent ponavlja u zavisnoj rečenici
- *Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire potuerunt.* Ukupno su bile dvije staze; **tim** su stazama mogli izići iz kuće.
- ponekad onda kad se anafora odnosi na nešto iz prethodne rečenice
- *Ubi de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt nobilissimos civitatis. Quorum Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant.* Kad su Helvećani obaviješteni o njegovu dolasku, upute k njemu najuglednije poslanike u državi. **Među njima** su Namej i Veruklecije imali najvažniji položaj.

3. Supstantivirane zamjenice

Pridjevske zamjenice i pridjevi u **srednjem rodu množine** (*illa, ista, haec, omnia...*) koje ne stoje uz neku imenicu često se prevode jedninom ili pomoću imenice "stvar".

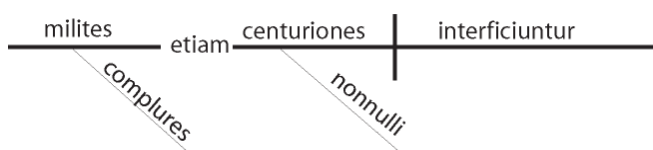
- *Scio: illa vera sunt.* Znam: te su stvari točne / to je točno.
- *His contradici non potest.* Tome (tim stvarima) ne može se proturječiti.

Nezavisni veznici

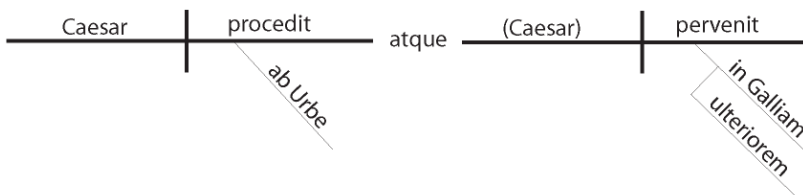
Jezični elementi (riječi, sintagme, rečenice, skupine rečenicâ) koji su međusobno sintaksno ravnopravni (npr. "otac i majka") najčešće su povezani **nezavisnim veznici**ma.⁴

S lijeve i s desne strane nezavisnoga veznika nalazi se element u istoj funkciji.

- *Complures milites, etiam nonnulli centuriones, interficiuntur.* Brojni vojnici, čak i neki centurioni, ubijani su.

- *Caesar ab Urbe procedit atque in ulteriorem Galliam pervenit.* Cezar produži iz Grada i stigne u onostranu Galiju.

Nezavisne veznike dijelimo u tri skupine:

1. SASTAVNI VEZNICI mogu biti potvrdni ili niječni

a) Potvrdni:

et⁵, ac, atque, -que⁶ ("i, te, pa, a, također")

etiam, quoque ("također")

- *Id flumen Helvetii ratibus ac lintribus iunctis transibant.*
- *Milites in itinere ab eo discedunt ac domum adveniunt.*
- *Omnes viae ab Afranianis militibus equitibusque obsidebantur.*
- *Omnibus his resistitur omnibusque oratio consulis, Scipionis, Catonis opponitur.*

b) Niječni:

ne, neque, et non, ac non ("niti, ni, i ne")

- *Omnes Germani Rhenum transierunt, neque conferri poterat Gallicus cum Germanorum agro.*
- *Ab hostibus constanter ac non timide pugnabatur.*

2. SUPROTNI VEZNICI:

verum, vero, autem⁷, sed, at, atqui⁸, tamen ("a, ali, no, pak, ipak")

⁴ Neki se veznici (*etiam, quoque, tum, modo* itd.) ponekad svrstavaju u priloge.

⁵ *Et* može stajati između svih članova nabiranja (**polisindet**), a članovi mogu biti nabrojani i bez ijednoga veznika (**asindet**).

⁶ *-que* je enklitican i prevodi se kao da stoji ispred riječi na koju je naslonjen.

- *Tres iam partes copiarum Helvetii trans flumen traduxerunt, quarta vero pars citra flumen Ararim manebat.*
- *Milites muros ascendunt, sed moniti a Brundisinis subsistunt et longo itinere ad portum perveniunt.*
- *Etsi pars militum cecidit, at reliqui servari poterant.*
- *Ipse, etsi res erat difficillima, tamen omnes naves subduxit et cum castris una munitione coniunxit.*

3. RASTAVNI VEZNICI:

aut, vel, -ve ("ili")

sive, seu ("ili ako", "bilo da")

- *Unus fuit ex omni civitate Haeduorum qui non iuravit aut liberos suos obsides dedit.*
- *Lacus in Albano nemore sine ullis caelestibus aquis causave alia in altitudinem insolitam crevit.*
- *Ita sive casu sive consilio deorum immortalium ea pars civitatis Helvetiae, quae insignem calamitatem populo Romano intulerat, princeps poenam persolvit. [is ... qui onaj ... koji]*

4. VEZNICI U KORELACIJI (KORELATIVI)

Veznici se često nalaze u parovima, odnosno uz svaki od dva elementa koje povezuju.

a) Sastavni potvrdni korelativi:

et...et, cum...tum "i...i", "kako...tako"

non solum...sed etiam, non modo...vero etiam "ne samo...nego i"

- *Fortuna, quae plurimum potest, cum in reliquis rebus, tum praecipue in bello parvis momentis magnas rerum commutationes efficit.*

b) Sastavne niječne korelacije:

neque...neque "ni...ni", "niti...niti"

- *Neque ab signis discedemus neque sine gravi causa eum locum quem ceperamus dimittemus.*
- *Diviciacus Haeduus solus neque iure iurando neque obsidibus tenebatur.*

c) Rastavne korelacije:

aut...aut, vel...vel, sive...sive, seu...seu "ili...ili"

- *Circiter hominum milia VI eius pagi, sive timore mortis perterriti, sive spe salutis inducti, prima nocte e castris Helvetiorum ad Rhenum finesque Germanorum contenderunt. [timore mortis perterriti uplašeni strahom od smrti; spe salutis inducti potaknuti nadom u spas]*

⁷ Vero i autem ne stoje na početku klauze.

⁸ Ako u prvom dijelu iskaza stoji *etsi, quamquam, etiamsi, si minus* ili *si non* ("premda", "ako ne"), u drugom *at* i *atqui* znači "barem".